

Szláv zeneszerzők ritkán előadott kamarazenei műveinek népszerűsítése

**Kapornaki Júlia, Magánénektanár OT, 5. évf., Kertész Mátyás, Klasszikus gordonka
BA, 3. évf., Horváth – Kántor Máté Klasszikus zongora BA, 1. évf.**

Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar

Dr. Váradi Marianna, adjunktus

Szeptemberben kezdtük el a cselló – ének – zongora felállású kamaracsoportként közösen folytatott munkát kamaratanárunk, dr. Váradi Marianna ajánlására. Hamar kiderült, hogy mindhárman vonzódnak a szláv zenéhez, dallamvilághoz. Ezért úgy döntöttünk, hogy ebből a repertoárból választunk magunknak műveket. Célunk az volt, hogy kevésbé ismert, ritkán játszott műveket tanuljunk, ezért kutatni kezdtünk a darabok között. Ekkor találtunk rá Anton Sztyepanovics Arensky és Josef Bohuslav Foerster kompozícióira. Közös projektünk célja, hogy ezeket a műveket szélesebb körben ismertessük, népszerűsítsük. Mielőtt részletesebben elemezzük ezeket a kamaradarabokat, fontosnak tartjuk, hogy feltüntessük a szó szerinti fordításukat.

Josef Bohuslav Foerster – 3 Notturna, Op. 163 No 3: Všecky smutky pominou

Všecky smutky pominou / Minden bánat elmúlik

všecky dozní žaly / mindenki belehal a bánatba

za poslední hodinou / az utolsó órában

v nekonečné dáli. / végtelen messzeségben.

Bude tam jen ticho hvězd / Csak a Tejúton járó csillagok

kráčet mléčnou drahou – / csendje lesz -

zkvete, co nemohlo zkvést, / virágozzon, ami nem tudott virágozni,
věčnou nocí vlahou. / örök nedves éjszakában.
Co zde v prachu haslo snad, / Mi lehetett itt a porban,
věčným ohněm vzplane – / örök tűzzel fog égni -
souhvězdími budou plát / csillagképek lesznek
oči milované.../ szeretett szemei...

Foerster művének harmóniai menete és az akkordok kapcsolódása a moll akkordok felé dől a darab első oldalán. Erre tökéletes példa a számtalan természetes moll V. fok használata illetve a szűkített IV. fok. Az első oldal lehangsúlyosabb pontjának megtalálásához a szöveg sem szükséges, mivel pontosan ott hangzik el a félszűk akkord. A darab középrésze (2. oldala) összemosódó harmóniaérzetet kelt, az alapakkordok terceket használó körbeírásával. Ezen középrésztől kezdve folyamatos törekvést kelt a zeneszerző a fenségebb Asz-dúr felé, amely az eredeti hangnem VI. foka.

A mű a Három Noktürn utolsó dala. Témáját tekintve is a gyász, a halál, az elmúlás, az anyagvilágon túli lét kérdését veti fel, és véleményünk szerint nyitva is hagyja azt. A zongora és a cselló szoros kettőse, az erre recitáló, majd a csellóval összefonódó énekszólam egyszerűen kitörő íve jelentheti a lélek testből való kiszabadulását. A csillagközi terekről és földi világtól távoleső képeket festő vers egy másik dimenzióba kalauzol bennünket. A dal rövid, ám annál tömörebb jelentést hordoz. Karaktere misztikus, hol távoli, hol teljes bepillantást enged a zene által megjelenített érzelmek sűrűjébe.

Josef Bohuslav Foerster cseh zeneszerző és zenetudós 1859. december 30.- án született Prágában. Zenész családban nőtt fel, édesapja Josef Foerster zeneszerző volt, aki a prágai Konzervatóriumban tanított. Érdekesség, hogy édesapja tanítványai között volt a magyar operettkomponista és karmester, Lehár Ferenc is. Testvére, Viktor Foerster festőművész és ikonfestő volt. Josef hamar érdeklődést mutatott a színház iránt, és színészi pályáról álmodott, ám mégis a zene lett a hivatása. Foerster 1884-től kritikusként dolgozott, és jeles írónak bizonyult. Rendszeresen publikált a Cseh Nemzeti Lapba, amely a kor vezető kritikai lapja volt Csehországban. Feleségül vette az akkori vezető cseh szopránt, Berta Lauterarovát 1893-ban. Tíz évet élt Hamburgban kritikusként, és a hamburgi Staatsoperhez szerződtették. Az itt eltöltött évek alatt életre szóló barátságot kötött Gustav Mahlerrel. A Hamburgi Konzervatórium tanára lett 1901-ben. Feleségét 1903-ban a bécsi Hofoperbe hívták énekelni, így Josef odaköltözött, és zenekritikusként folytatta életét. A Csehszlovák Köztársaság

megalakulásakor, 1918-ban visszatért Prágába, majd az ottani konzervatóriumban és egyetemen tanított. Nemzeti zeneszerzővé nyilvánították 1946-ban. Nový Vestecben halt meg. Számos művében emlékezik meg családtagjairól. Nővérének, öccsének és fiának is ajánlott műveket. Édesanyja egész zenei munkásságában meghatározó téma. Inkább az impresszionista és a romantikus hangvétel állt hozzá közelebb. Zenéje misztikus és intim. Művei közé tartoznak többek között szimfonikus költemények, vonósnégyesek, zongoratriók, dalok és operák is.

Anton Arensky – ландыш (P. I. Csajkovszkij verse)

Op. 38 No.2

О, ландыш, отчего так радуешь ты взоры! / Ó, gyöngyvirág, miért öröm rád nézni!
Другие есть цветы, роскошней и пышней, / Vannak más dús, fényűzőbb virágok
И ярче краски их, и веселей узоры,— / Élénkebb a színük, vidámabb a mintájuk,
Но прелести в них нет таинственной твоей. / De hiányzik belőlük a te titokzatos
gyönyöröd.

В чём тайна этих чар? Что ты душе вещаешь? / Miben rejlik ennek a bájnak a titka? Mit
üzensz a léleknek?

Чем манишь так к себе и сердце веселишь? / Mivel vonzod magadhoz és adsz örömet a
szívnek?

Иль радостей былых ты призрак воскрешаешь? / Или блаженство мне грядущее
сулишь? / Talán életre kelted az elmúlt örömök szellemét? Vagy jövőbeli boldogságot jósolsz
nekem:

Не знаю. Но меня твоё благоуханье, / Nem tudom. De a te illatod,

Как винная струя, ласкает и манит, / mint a borpatak, simogat és int,

Как музыка, оно стесняет мне дыханье / Mint a zene, korlátozza lélegzetem,

И, как огонь любви, питает жар ланит. / Mint a szerelem tüze, úgy táplálja a forróágot
arcomon.

Arensky műve tökéletes bemutatója a romantika harmóniakezelésének. Mellékdomináns és váltódomináns akkordokon keresztül a hangnemi kitérést előkészítő hirtelen, távoli hangnemre utaló alterált akkordokig minden fellelhető. A művön belül már nemcsak a szeptim – és nónakkordok kapnak helyet, hanem a tovább bővített 11-es, 13-as jelölésű 5-ös, akár 6-os hangzatok is.

Leginkább egy ódához lehet hasonlítani a zene áramlását, tökéletes összhangban van a szöveggel. Megjelenik benne a szépségtől és vágytól való megrészegülés, a kisebb nyugvópontok után újult erővel halad a csúcspontig, sokrétű dinamikai megoldást kínál.

A romantikához illően érzelmes és szélsőséges előadást kíván. A noktürnrel ellentétben, ebben a dalban a szerelmet, az életet ünnepeljük.

Anton Sztyepanivics Arenszkij 1861. július 12.-én született Oroszországban, Novgorod városában. A jómódú, zenekedvelő család sarja már egészen kicsi korától fogékony volt a zenére, 9 éves koráig dalokat komponált. Szentpétervárra való költözésük után az ottani Konzervatóriumban Rimszkij–Korszakovtól tanult zeneszerzést. Diplomáját követően a Moszkvai Konzervatórium harmónia és ellenpont professzora lett. Itt tanítványi közé tartozott Rachmaninoff, Scriabin és Gretchaninoff. Szentpétervárra 1895- ben tért vissza, hogy az ottani cári kórus igazgatói posztját betöltse. Erre Balakirev kérte fel, aki ezzel saját igazgatói székét ajánlotta neki. Nyugdíjba vonulása (1901.) után megbecsült alkotóként élt, zongoraművészként, zeneszerzőként és karmesterként tevékenykedett. Zenéjére nagy hatással volt Csajkovszkij művészete, aki támogatásáról biztosította a zeneszerzőt. Három operát alkotott, ebből egy vált közkeletűté életében (*Álom a Volgán*, 1892). Leginkább kamara műveiről ismert, ám számos zenekari és kórus műve is létezik, komponált balettzenét, zongoraműveket, valamint románcokat énekhangra és zongorára. Nagyon fiatalon, mindössze 44 évesen érte a halál egy szanatóriumban, az akkori Finn Nagyhercegségben, Perkjärviban.

A darabbal való közös munka folyamán számos kihívással szembesültünk. A szláv nyelveken való éneklés nem könnyű feladat, mert a hangzók képzése eltér azoktól a nyelvekétől, melyeken a klasszikus hangképzés ideális. Az orosz és cseh nyelv lehető leghitelesebb kiejtéséhez anyanyelvi szinten beszélők segítségét kértük. Az összjátékot nehezítik a bonyolult poliritmiai szakaszok. Az interpretációt tovább nehezít a zenei anyag koncentrációja. A darabokban sok érzelm összpontosul, amiknek átadására kevés az idő, így a különböző affektusok között sűrű a váltás. Hangszeres szempontból kihívást jelent a gyakori hangnembváltás, illetve az érzékeny dinamikai játék. Fontos ügyelni az arányokra a mély hangú énekesekkel való kamarajáték esetén, mert könnyen felborulnak a hangszeresek javára, így ez állandó odafigyelést igényel.